

Alledaags handelen: Filosofie en landschapsarchitectuur

Erik Rietveld (Rietveld Landscape/Harvard University, Department of Philosophy)
Ronald Rietveld (Rietveld Landscape)

E-mailadres voor correspondentie: rietveld@fas.harvard.edu

Versie: 13 februari 2009

In het kader van de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam werkt het bureau Rietveld Landscape aan een manifest voor nieuw Amsterdams publiek domein op het water. Erik Rietveld en Ronald Rietveld bespreken mogelijkheden om middels architectonische interventies bij te dragen aan het sociale weefsel van de stad. Een tijdelijk drijvend park op het IJ nodigt mensen uit vele sociaal-culturele groepen uit tot ontdekking en interactie. Dit artikel gaat bovendien in op enkele raakvlakken met Erik Rietvelds onderzoek aan Harvard University, waar hij werkt aan een filosofie van alledaags handelen. Hij maakt daarbij zowel gebruik van filosofen als Merleau-Ponty en Wittgenstein als van inzichten uit de cognitieve wetenschappen.

1. Nieuw publiek domein

In 2001 publiceerden Maarten Hajer en Arnold Reijndorp het boek 'Op zoek naar nieuw publiek domein'. Deze onorthodoxe en spannende studie naar de vaak paradoxale voorwaarden voor het realiseren van goede publieke ruimte heeft veel Nederlandse stedenbouwers, architecten en landschapsarchitecten geïnspireerd. Het heeft ook veel invloed gehad op het debat binnen de Nederlandse architectuurwereld. Momenteel is er zelfs zo veel aandacht voor dit onderwerp dat het een terugkerend thema is op allerlei symposia.

Het is niet verbazingwekkend dat er veel over de publieke ruimte gesproken wordt. Dit onderwerp sluit immers aan bij actuele sociale vraagstukken en ontwikkelingen, zoals bijvoorbeeld de veranderende bevolkingssamenstelling, toegenomen subculturele diversiteit, suburbanisatie en segregatie. Bovendien drukt dit debat de architect met zijn neus op het feit dat hij niet slechts vorm geeft aan de fysieke ruimte, maar tot op zekere hoogte ook verantwoordelijk is voor de rol die zijn ontwerp in de sociale werkelijkheid kan spelen. Het gaat daarbij niet om één enkele sociale wereld, dat idee was gebaseerd op een abstract homogeen mensbeeld volgens Nio et al. (2008) en Hajer en Reijndorp (2001). Het bijzondere is dat men juist serieus neemt dat dezelfde fysieke wereld gelijktijdig verschillend ervaren kan worden door mensen met achtergronden in verschillende sociaal-culturele praktijken.¹ Breed opgevat betekent dit dat dezelfde omgeving anders ervaren kan worden door bijvoorbeeld studenten, daklozen, krakers, meubelmakers, gothics, of bewoners met Surinaamse *roots*. Overigens verschilt de relevantie voor het architectonische ontwerp van deze diverse

¹ Deze nieuwe benadering "impliceert het loslaten van het idee van eenduidigheid bij het bepalen van de waarde en betekenis van ruimten. De kern [...] bestaat juist in de analyse van de meerduidigheid [...]" (Hajer en Reijndorp, 2001, p. 37).

leefwerelden vanzelfsprekend per opdracht en locatie. Het succes van het Amsterdamse park 'Westerpark' laat zien dat goede landschapsarchitectuur een positieve bijdrage aan het publiek domein kan leveren. Overigens draagt het met zorg samengestelde programma op het Westergasfabriekterrein in belangrijke mate bij aan de kracht van dit park.

De blijvende aandacht voor het publiek domein heeft waarschijnlijk deels ook te maken met het feit dat dit een lastig grijpbaar en complex fenomeen is. Per buurt, stad of regio verschillen de relevante kwaliteiten, problemen en ontwikkelingen. De ervaring leert dan ook dat het niet eenvoudig is om inzicht te krijgen in algemeen geldende voorwaarden voor de vormgeving van een goed publiek domein. Toch is het belangrijk om daarnaar te streven omdat het daardoor beter mogelijk wordt om bewust interventies te doen die een positieve invloed hebben op het sociale weefsel van de stad. In de woorden van Hajer & Reijndorp:

“Het vormgeven van publiek domein kan dan een kwestie zijn van het *uitlokken van ongedwongen manifestaties van diversiteit* en het vermijden van interventies die gericht zijn op het onmogelijk maken van dergelijke [manifestaties., ER].” (Hajer & Reijndorp, 2001, p. 37, mijn cursief; vergelijk p. 37 van de Engelse vertaling).

Indien een architect deze opvatting over het publiek domein serieus neemt zal zij aandacht besteden aan de wijze waarop mensen uit verschillende sociaal-culturele groepen worden aangesproken door het ontwerp en daarop reageren.

In de projecten van Rietveld Landscape spelen actuele maatschappelijke vraagstukken vaak een grote rol. Terugkerende thema's zijn bijvoorbeeld de voortschrijdende verstedelijking van Nederland, de veranderende betekenis van de openbare ruimte, de problematiek van hoogwater in zee en rivieren, extreme regenval en droogte, en als laatste duurzaamheid, klimaat en ecologie. De soms radicale ingrepen die we middels onze ontwerpen doen, liggen vaak in het verlengde van de historie maar voegen een nieuwe en leesbare betekenislaag toe. Dit kan gelden voor het schaalniveau van een hele regio of stad, maar net zo goed voor een tuin.

Rietveld Landscape wil een bijdrage leveren aan het ontwerpen, onderzoeken en maken van een interessant en goed functionerend publiek domein. Wij zien studies als die van Reijndorp & Hajer (2001) daarbij als een bruikbaar theoretisch kader en startpunt voor verder (ontwerpend) onderzoek. Zo onderzoeken we bijvoorbeeld de mogelijkheden van interventies met aspecten die gelijktijdig aantrekkelijk zijn voor meerdere gebruikersgroepen. Hierbij moet men niet slechts denken aan etnische diversiteit, maar ook aan subculturele diversiteit. We onderzoeken onder andere ook op welke manieren interventies in de openbare ruimte contacten kunnen faciliteren tussen mensen uit groepen die normaal gesproken veelal langs elkaar heen leven in dezelfde buurt.

Veel van onze ontwerpen draaien bovendien niet om het voorprogrammeren van één specifieke vorm van gebruik maar om het maken van plekken die een diversiteit aan spontane activiteiten accommoderen. Wij zien openheid voor nieuwe of marginale vormen van gebruik als een belangrijk aspect van een interessante openbare ruimte. Veel interventies van Rietveld Landscape nodigen bijvoorbeeld uit tot onverwachte en/of onconventionele vormen van recreatief gebruik.

We zullen nu eerst kort bespreken hoe het onderwerp publiek domein aansluit bij het (filosofisch) onderzoek naar alledaags handelen van Erik Rietveld. Daarna gaan we in op de rol van vertrouwdheid en vertrouwen. Tot slot bespreken we een lopend project

van Rietveld Landscape waarin we middels ontwerpend onderzoek experimenteren met mogelijke interventies in de publieke ruimte.

2. Filosofisch onderzoek: alledaags handelen

Voor inzicht in het publiek domein is het begrijpen van alledaags handelen cruciaal. Dit alledaagse gebruik van de openbare ruimte vormt immers voor een groot deel de publiek domein-ervaringen van mensen. Bovendien draagt dergelijk handelen bij aan de instandhouding van sociaal-culturele praktijken en aan de vanzelfsprekende omgang van groepen met bepaalde betekenisvolle plekken. Kenmerkend voor zo'n vanzelfsprekende omgang is dat een bepaalde plek bij individuen van een bepaalde groep een bepaald soort van gebruik als het ware *oproept* (Nio et al., 2008, p. 15). Interessant is dat een dergelijke door de plek opgeroepen activiteit vaak op een vanzelfsprekende wijze bekwaam is (vanuit het perspectief van de eigen groep) terwijl er geen reflectie aan te past komt.

Hierbij spelen bepaalde belichaamde vaardigheden een centrale rol (Rietveld, 2008a/b). Een geautomatiseerde vaardigheid als fietsen is een voorbeeld van zulke belichaamde know-how. Tijdens het fietsen zal je, zonder dat je er bij nadent, rekening houden met allerlei aspecten van de context: de gladheid van bruggen, (sommige) verkeersregels, dat taxi's en trams gevaarlijker zijn dan andere weggebruikers, dat toeristen de deuren van de taxi openen zonder eerst te kijken of er misschien verkeer aankomt, etc. Hoe is het mogelijk dat het handelen, jouw fietsen, ook zonder reflectie met dit alles rekening kan houden? Dat is een zeer complexe vraag. Het is daarom verstandig om dergelijk vaardig handelen niet alleen te onderzoeken vanuit filosofisch perspectief, maar ook vanuit de neurowetenschappen en de psychologie. Inzichten vanuit deze (en andere) disciplines kunnen elkaar dan aanvullen en dragen uiteindelijk bij aan een grondig begrip van het fenomeen vaardig handelen in de dagelijkse praktijk.

Een filosofische analyse (Rietveld, 2008 a/b) van bekwaam alledaags handelen, vanuit het perspectief van belichaamde en gesitueerde cognitie, laat zien dat we dit handelen kunnen begrijpen in termen van het reageren op waargenomen relevante 'handelingsmogelijkheden die de omgeving biedt'. Gibson (1979) noemt deze handelingsmogelijkheden met een technische term 'affordances' (zie ook Michaels, 2003). Het lichaam dat een vaardigheid heeft aangeleerd is afgestemd geraakt op relevante affordances (in een bepaalde context) (Rietveld, 2008b; Merleau-Ponty, 2002/1945). Het frequent gebruikte object is een vertrouwd object geworden en nodigt als het ware uit tot interactie. Een stoel nodigt bijvoorbeeld uit om op te gaan zitten, je bed om in te gaan liggen, en een glas water om uit te drinken. Affordances laten het vaardige lichaam niet koud, maar maken het gereed voor actie. Ze kunnen zonder tussenkomst van het expliciete denken een bekwame reactie oproepen.

Het is belangrijk te beseffen dat belichaamde vaardigheden ook de basis vormen voor een soepele en bekwame omgang met andere mensen. Niet alleen vertrouwde objecten of plekken kunnen pre-reflexief uitnodigen tot interactie, ook andere mensen kunnen dat. In dit laatste geval kunnen we spreken van 'sociale affordances', d.w.z. mogelijkheden voor sociale interactie. De aanblik van een vriend of vriendin met verdriet zet aan tot troosten, een collega bij de koffie-automaat nodigt uit tot het maken van een praatje, en het zien van een uitgestoken hand maakt ons onmiddellijk lichamelijk gereed om deze te gaan schudden.

De rol van affordances sluit aan bij ontwerpend onderzoek binnen Rietveld Landscape naar mogelijkheid om middels bepaalde ontwerp-interventies in de openbare ruimte ongedwongen, spontane interactie tussen mensen uit verschillende groepen uit te

lokken. Wat kan in de openbare ruimte de rol zijn die de koffie-automaat in veel (kantoor) gebouwen speelt en het rookterras bij een café? Een voorbeeld is een ontwerp dat kinderen uitnodigt tot spelen en gelijktijdig ouders aanleiding geeft tot kortstondig contact of tot het maken van een praatje. Nio et al. (2008) onderstrepen bijvoorbeeld het belang voor het publiek domein in de Amsterdamse Westelijke Tuinsteden van de fontein op het Osdorpplein. Op het plein staat een kunstwerk van Gerrit Bolhuis; een beeldengroep van lammetjes die kinderen uitnodigen om op te klimmen. Binnen ons bureau is het project N A P (Nieuw Amsterdams Park) een studie naar de mogelijkheid om in Amsterdam nieuwe vormen van publiek domein te maken (zie paragraaf 4).

Omdat we gebruik niet willen voor-programmeren, maar hechten aan het spontane karakter ervan, willen we een beter inzicht krijgen in de schijnbare tegenstelling die verscholen zit in het bewust ontwerpen van ongedwongen interacties. Een theoretisch onderzoeksproject dat later dit jaar van start gaat richt zich op deze paradox. Ons eerste idee hierover is als volgt. Door middel van één enkele fysieke interventie maken wij meerdere affordances. Het ontwerp is dus meerduidig doordat het mensen met een verschillende achtergrond tot verschillende interacties uitnodigt en aanzet. Oftewel, verschillende personen laten zich aanspreken door verschillende 'relevante affordances' (waargenomen handelingsmogelijkheden). Dankzij deze verscheidenheid aan pre-reflexief geleefde affordances biedt ons ontwerp een bepaald soort vrijheid, namelijk de vorm van vrijheid die kenmerkend is voor ons handelen zonder reflectie (Rietveld, 2008a, hoofdstuk 5). Daarom hoeft een interventie die bewust ontworpen is niet in strijd te zijn met een streven naar spontaniteit in het gebruik van de ruimte of met een zekere mate van onbepaaldheid.

3. Het sociale weefsel van de stad: De rol van vertrouwdheid en vertrouwen

Alledaags gebruik van de openbare ruimte staat ook aan de basis van de vertrouwdheid met bepaalde plekken en het vertrouwen in mensen uit andere groepen. Dit is cruciaal voor het sociale weefsel van de stad.

In hun studie naar etnische en sociale diversiteit in de Amsterdamse Westelijke Tuinsteden, benadrukken Ivan Nio, Arnold Reijndorp en Wouter Veldhuis (2008) dat deze vertrouwdheid met anderen aan de basis staat voor goed functionerende publieke ruimten waarin uitwisseling tussen individuen van verschillende groepen kan plaatsvinden en ook daadwerkelijk plaatsvindt. Ze spreken over het belang van het ontstaan van "een vertrouwde omgang met vreemden" (Nio et al., 2008, p. 134; zie ook Jacobs, 1961). Op basis van hun studie naar de rol van gemeenschappelijke voorzieningen in de Amsterdamse Westelijke Tuinsteden suggereren zij dat zonder die 'publieke familiariteit' (Blokland-Potters, 2005) vaak angst voor het onbekende overheerst die maakt dat het samen met vreemden delen van een ruimte als bedreigend ervaren kan worden (Nio et al., 2008, p. 84).

Wij willen proberen het inzicht in de rol van dergelijke vertrouwdheid te vergroten door middel van een (nog uit te voeren) filosofisch onderzoek naar de rol die vertrouwen speelt in Wittgenstein's bespreking in *On Certainty* (1969; zie ook 1978) van praktijken van alledaags handelen. Een vraag die daarbij opkomt is of het zinvol is om de soepele omgang met vreemden als een bijzondere belichaamde vaardigheid te zien die mensen kunnen ontwikkelen en waarin sommigen zelfs een alledaagse expertise kunnen ontwikkelen. In het algemeen gebeurt het aanleren van know-how grotendeels impliciet. Zou het misschien zo kunnen zijn dat voor het aanleren van een sociale vaardigheid als

de omgang met vreemden minimale maar frequente vormen van lijfelijk contact noodzakelijk zijn? (Zie Voestermans & Verheggen, 2007, pp. 194-198, p. 238).²

Een empirische vraag daarbij is of een zeer minimale vorm van lijfelijk contact, zoals simpelweg het waarnemen van iemand vanaf een terrasje of in de rij bij de bakker, voldoende is. Dit lijkt namelijk in strijd met invloedrijke sociaal-psychologische literatuur (Allport, 1979/1954) die suggereert dat sociale cohesie ontstaat wanneer individuen van de verschillende groepen gezamenlijk werken aan een bepaalde taak en de groepen bovendien van elkaar afhankelijk zijn voor het bereiken van het doel. De hypothese is dat onderlinge vooroordelen afnemen wanneer leden van de verschillende groepen elkaar onder deze (en nog enkele andere) voorwaarden contact hebben (Allport, 1979/1954). Zij leren elkaar zo beter kennen.

Tegen deze achtergrond is het interessant dat een recent invloedrijk rapport over het sociale weefsel in Nederlandse buurten en steden, net als Nio et al. (2008) en Voestermans & Verheggen (2007), suggereert dat een meer minimale vorm van contact toch ook belangrijk is:

“De roep om sociale controle via meer sociale cohesie betreft veel meer het gebrek aan vertrouwen in onbekenden in de omgeving, dan de wens om de burens beter te leren kennen [...]. Gebrek aan sociale cohesie is een gebrek aan publieke familiariteit. Mensen kunnen anderen, vreemden niet meer sociaal plaatsen. Daardoor voelen zij zich niet meer veilig en hebben ze geen greep meer op hun straat, buurt of stad. Die is niet langer van henzelf.” (VROM-raad, 2006, p. 69).

In een stedelijke wijk met een goed sociaal weefsel hoeven mensen dus niet zozeer alle burens te kennen om een gevoel van geborgenheid of ‘thuis zijn’ te ervaren (Blokland-Potters, 2006). Wanneer mensen elkaar herhaaldelijk waarnemen (bijvoorbeeld in de straat, het café, de winkel of bij de tramhalte) is er sprake van een zeer minimale vorm van lijfelijk contact en kan er, ook zonder dat zij elkaar spreken of leren kennen, een zekere mate van vertrouwdheid (publieke familiariteit) ontstaan (Nio et al., 2008). Een gebrek aan sociale cohesie wordt door de VROM-raad (2006, p. 58) primair gezien als een gebrek aan ervaren publieke familiariteit. Of meer specifiek, een gebrek aan “vertrouwde vreemden” in de straat of buurt (Jacobs, 1961; Reijndorp, 2004). Vooral buurten met een hoge doorstroming van bewoners lijden aan dit probleem (VROM-raad, 2006, p. 80).

Door toename van de heterogeniteit van de bevolking zijn bovendien alledaagse zekerheden verdwenen die samenhangen met de vanzelfsprekendheid waarmee men bekwaam wist te handelen. Dat heeft onzekerheid over wat gepast en ongepast is tot gevolg:

² Voestermans & Verheggen schrijven: “Mensen geven met hun lichaam vorm aan de aansluiting bij de groepen waarin ze zich thuis voelen. Ze bewegen overeenkomstig de heersende expressieve stijl. [...] [I]ngezeten [d.w.z. de oorspronkelijke bewoners van een land, ER] moeten leren omgaan met hun mogelijk overgevoelige reacties op de lichamelijke van leden van minderheden. Niet zelden is de bron van discriminatie een onmiddellijke zintuiglijk gegeven reactie. [...] Voorkeuren en afkeer [kunnen] hierbij soms direct en automatisch beschikbaar zijn. Een negatieve reactie op een exotisch klinkende naam op een sollicitatieformulier hoeft niet kwaadwillend gemotiveerd te zijn om toch in het nadeel van de sollicitant te werken. De hardnekkigheid van discriminatie heeft voor een deel met habituele lichamelijke reacties te maken. Het afleren van de overgevoeligheden is net als het aanbrengen ervan een kwestie van trainen. Dat kan alleen door frequent lijfelijk met minderheden in contact te komen. [...] Dit punt maakt [...] duidelijk dat succesvolle inburgering een kwestie is van praktijken [...], en die praktijken van twee kanten moeten komen: van nieuwkomers en ingezetenen tegelijk.” (Voestermans & Verheggen, 2007, p. 238).

“[Vroeger kende men] velen van gezicht, wist ongeveer wie waar woonde. Ze waren kortom, in de woorden van Jane Jacobs, vertrouwde vreemden voor elkaar. Door snelle verandering van de bevolking neemt die vertrouwdheid af. Niet alleen weet men niet meer zo goed wie waar woont maar er ontstaat vooral *onduidelijkheid over de vroeger vanzelfsprekende omgangsvormen*. Dat is dus niet zozeer het gevolg van een gebrek aan betrokkenheid, van anonimisering en individualisering, als wel van een vertrek van vertrouwde burens en de vestiging van nieuwelingen.” (VROM-raad, 2006, p. 58, mijn cursief).

In paragraaf 2 hebben we gezien dat onze vanzelfsprekende omgang met de alledaagse werkelijkheid gekenmerkt wordt door het ingaan op uitnodigingen van relevante affordances. We staan hierbij normaal gesproken niet bij stil en we doen dit zonder na te denken. Desondanks is dergelijk handelen wel bekwaam vanuit het gezichtspunt van de eigen groep. Het bovenstaande citaat van de VROM-raad roept nu enkele vragen op voor verder onderzoek. Zou het kunnen dat we normaal gesproken (d.w.z. wanneer we goed zijn afgestemd op onze omgeving) een soort basale zekerheid of vertrouwen ontlenen aan het feit dat we ons handelen simpelweg kunnen laten leiden door de relevante affordances die we waarnemen? Is het misschien mogelijk dat bij toenemende heterogeniteit van de sociale omgeving deze basale zekerheid ondermijnd wordt doordat binnen de veranderde sociale omgeving juist ons vanzelfsprekende handelen ineens regelmatig tot missers leidt? Het bovengenoemde onderzoek naar de rol van vertrouwen in Wittgenstein's (1969, 1978) beschrijvingen van alledaags handelen kan ook hier tot nieuwe inzichten leiden.

Overigens is de VROM-raad optimistisch over de mogelijkheid om het sociale weefsel van buurten en steden te verbeteren. Hiervoor zijn onder andere plekken en voorzieningen nodig waar mensen uit verschillende sociaal-culturele groepen elkaar kunnen ontmoeten, of tenminste gelijktijdig kunnen verblijven. Dit laatste vanuit de bovengenoemde gedachte dat mensen die elkaar regelmatig ergens zien ook vertrouwde vreemden voor elkaar kunnen worden.

4. Ontwerpend onderzoek: Nieuw Amsterdams Park

Amsterdam is niet alleen gevormd door de strijd tegen het water, maar ook door de kansen die het water bood. Wij zijn van mening dat de potenties van het water nog veel beter benut kunnen worden. In opdracht van stichting Amsterdam Waterexpo 2010 en in samenwerking met Water Republic-initiatiefnemers Kees van Ruyven en Pjotr de Jong hebben Rietveld Landscape en Atelier de Lyon (opgericht door kunstenaar Erick de Lyon) een ontwerp gemaakt voor een tijdelijk drijvend park. Het verplaatsbare park wordt een bruisende plek in het IJ van Amsterdam. Waar vroeger grote zeeschepen voor anker lagen, ligt nu een vloot grote duwbakken. Samen scheppen deze de beschutting en beslotenheid voor een waterpark op het IJ.

Aanleidingen voor dit drijvende park zijn de wens van een park van bewoners op de eilanden in de haven, de wens van het Amsterdamse Havenbedrijf om een steiger voor de binnenvaart en Sail 2010 aan te leggen en de slepende kwestie over de aanleg van een permanent parkeiland bij Kompas-eiland (voor bewoners van KNSM-eiland en Java-eiland). Het tijdelijke park benut de beschikbare ruimte tot het moment dat plannen

voor een permanent parkeiland uitgevoerd gaan worden. Daarna kan het elders langs de IJ-oever een nieuwe tijdelijke ligplaats krijgen.

In plaats van een statisch parkeiland stellen we op dezelfde plek bij Kompas-eiland een flexibel drijvend parkeiland voor dat meebeweegt met water. Nieuw Amsterdams Park (N A P) verbindt de haven met de Amsterdammers en geeft de stad een spannend nieuw publiek domein. Een grid van ca. 30 grote duwbakken (elk 90 meter lang, 11m breed en 6m hoog) biedt de noodzakelijke beschutting voor een verborgen waterwereld op het rauwe IJ. Het grid van parkruimten genereert flexibiliteit om in te krimpen en uit te breiden. Er wordt ruimte geboden aan uiteenlopende initiatieven van omwonenden, een diversiteit aan subculturen, publieke voorzieningen en geselecteerde programma's en diensten van private investeerders. Belangrijk is dat nagenoeg alle parkruimten openbaar toegankelijk zijn. N A P is bereikbaar middels een brug vanaf het KNSM-eiland, met het openbaar vervoer over water (een pontje vanaf Amsterdam CS en Amsterdam Noord) of met een eigen boot.

Door afwisselende hoogteligging van de duwbakken en de onderlinge afstand ontstaat een spannend labyrint van waterstegen en waterpleinen op het IJ. Dit wordt versterkt door strategische doorzichten in de duwbakken ('parkeenheden'). Deze waterwereld wordt ook optimaal ervaren vanuit een motorbootje of de rondvaartboot die door de waterstraten varen. In het voorjaar vaar je na een rondje door de grachten met je bootje naar een verborgen strand of ligweide midden op het IJ. Door op diverse plekken een hele duwbak weg te laten ontstaat er ruimte voor een zwembad en een waterplein. Binnenin de duwbakken is beschutting en ontstaan kansen voor microklimaten. Omdat veel parkelementen, zoals bijvoorbeeld grasheuvels, boven de bakken uitsteken is er altijd contact met de weidsheid van het IJ en de weelderige Hollandse wolkenluchten.

Een parkkalender zorgt dat er het hele jaar een scala aan activiteiten in het park te beleven valt. Enkele voorbeelden zijn schaatsbanen, badculturen en sauna's in de winter, een groots tulpenfestival in het voorjaar, strandjes, vlottenbouw en klei-sculpturenfestivals in de zomer en op herfstdagen is er een waterorangerie en misschien zelfs wel de mogelijkheid om veilig een onweersstorm op het IJ te ervaren.

Er is bovendien alle ruimte voor strandfeesten en een boot als de MS Stubnitz, zodat het park een belangrijke bijdrage aan het Amsterdamse nachtleven kan leveren. Onder regie van onze 'vrijhavenmeester' worden groepen of individuen die bewezen hebben iets te kunnen organiseren dat van belang is voor het creatieve klimaat in Amsterdam vroegtijdig gespot en uitgenodigd om een seizoen lang een parkeenheden in te richten. Dit is niet alleen goed voor de kwaliteit van het parkaanbod maar ook voor Amsterdam als creatieve stad. Deze blijf van waardering vanuit de stad versterkt de band met deze talentvolle Amsterdammers.

Het ontwerp accommodeert contacten (met verschillende mate van intensiteit) tussen mensen uit de vele diverse gebruikersgroepen. Op het meest basale niveau maakt de openbare toegankelijkheid dit contact mogelijk. Hoewel duwbakken worden toegeëigend door verschillende sub-culturele groepen (deels op uitnodiging, deels spontaan), maakt het principe van open toegang en de ruimtelijke structuur het mogelijk om er als gast rond te kijken en soms om spontaan deel te nemen. Verder maken de vaarweggetjes, enkele hoge uitzichtpunten en vele doorzichten het mogelijk om de activiteiten die in de verschillende eenheden plaatsvinden te observeren. In N A P is het niet ongepast om het gedrag van een andere groep vanaf de zijlijn te observeren.

Mensen ontmoeten elkaar op vele plekken in het park omdat zij interesses delen. De duwbakken waarin Amsterdamse kunstenaars en andere vrije lieden onverwachte experimenten doen worden publieke brandpunten. Festivals van allerlei pluimage, broedplaatsen en studentenorganisaties als Kriterion krijgen de kans om te tonen wat zij de stad te bieden hebben. Vrijplaatsen die normaliter op meer afgelegen plekken in de haven of stad van alles organiseren krijgen een tijdelijk voorportaal in N A P. Tijdens de eerste zwoele lentedagen worden muzikanten opgetrommeld om dat mooie moment uitbundig te komen vieren met de Amsterdammers. Het park biedt een zomer- en winter zwembad in het IJ, terrasjes en grasheuvels met een geweldig uitzicht over het IJ richting de oude stad. De duwbakken kunnen losgekoppeld worden en zowel binnen het park-grid als door de haven en stad verplaatst worden. Dit biedt bijvoorbeeld de mogelijkheid om ook in het centrum te laten zien wat het park in het nieuwe seizoen te bieden heeft. Mensen kunnen spontaan aan boord springen en door de stad meevaren naar N A P.

Kortom, N A P is een manifest voor nieuw Amsterdams publiek domein op het water. Kortstondige spontane contacten tussen mensen van verschillende sociaal-culturele groepen en worden op vele wijzen uitgelokt door middel van dit ontwerp. Het drijvende park bezit bovendien een grote mate van flexibiliteit waardoor het zeer geschikt als publiek domein-proeftuin.

Literatuur

- Allport, G.W. (1979/1954) *The nature of prejudice*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Blokland-Potters, T.V. (2005) *Goeie burens houden zich op d'r eigen: Sociale relaties in de grote stad*. Den Haag: Gradus-Hendriks Stichting.
- Blokland-Potters, T.V. (2006) *Het sociale weefsel van de stad: Cohesie, netwerken en korte contacten*. Oratie. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Gibson, J.J. (1979) *The ecological approach to visual perception*. Boston: Houghton Lifflin.
- Hajer, M. & Reijndorp, A. (2001a) *Op zoek naar nieuw publiek domein: Analyse en strategie*. Rotterdam: NAI Uitgevers
- Hajer, M. & Reijndorp, A. (2001b) *In search of new public domain: Analysis and strategy*. (Vertaling: May, A.) Rotterdam: NAI Publishers.
- Merleau-Ponty, M. (2002/1945) *Phenomenology of Perception* (Smith, C., trans.). London: Routledge.
- Michaels, C.F. (2003) Affordances: Four points of debate. *Ecological Psychology*, 15 (2), pp. 135-148.
- Nio, I., Reijndorp, A. & Veldhuis, W. (2008) *Atlas Westelijke Tuinsteden Amsterdam: De geplande en de geleefde stad*. Haarlem: Trancity.

Rietveld, E. (2008a) *Unreflective Action: A Philosophical Contribution to Integrative Neuroscience*. PhD Thesis, University of Amsterdam, Department of Philosophy. Amsterdam: ILLC Dissertation Series, DS-2008-05.

Rietveld, E. (2008b) Situated normativity: The normative aspect of embodied cognition in unreflective action, *Mind* 117 (468), pp. 973-1001.

Reijndorp, A. (2004) *Stadswijk: Stedenbouw en dagelijks leven*. Rotterdam: NAI Uitgevers.

Voestermans, P. & Verheggen, Th. (2007) *Cultuur & Lichaam: Een Cultuurpsychologisch Perspectief op Patronen in Gedrag*. Oxford: Blackwell.

VROM-raad (2006) *Stad en stijging: Sociale stijging als leidraad voor stedelijke vernieuwing*. Advies 054. Den Haag: VROM-raad.

Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid (WRR) (2005) *Vertrouwen in de buurt*. Amsterdam: University Press.

Wittgenstein, L. (1969) *On Certainty*. Oxford: Blackwell.

Wittgenstein, L. (1978) *Lectures on Aesthetics*, in Wittgenstein, L., *Lectures and Conversations on Aesthetics, Psychology and Religious Belief*. Oxford: Blackwell, pp. 1-40.

Bio Erik Rietveld:

Dr. Erik Rietveld is 'Fellow in Philosophy' aan Harvard University. De Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) kende hem in 2008 een Rubicon subsidie toe voor zijn onderzoek naar 'Unreflective Action'. Sinds 2006 is hij als econoom/filosoof betrokken bij het bureau Rietveld Landscape. E-mail: rietveld@fas.harvard.edu

Bio Ronald Rietveld:

Landschapsarchitect Ronald Rietveld heeft het bureau Rietveld Landscape opgericht nadat hij de Prix de Rome Architectuur 2006 had gewonnen. Eerder was hij o.a. prijswinnaar bij de Archiprix (2004) en de Eo Weijers-prijsvraag (2001). Zijn bureau onderzoekt en ontwerpt onder andere voor het Havenbedrijf Rotterdam, de Nieuwe Hollandse Waterlinie, diverse overheden en particuliere opdrachtgevers. Website: www.rietveldlandscape.nl

N A P: Parkgrid met waterstraten en waterpleinen op het IJ
Beeld: Rietveld Landscape